

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies tertius et quartus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

Caput I. Excellentia vitæ S. Francisci et utilitas ejus doctrinæ: mirabilis
visio, in qua eidem sacra stigmata imprimuntur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72907](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72907)

AUCTORE
THOMA CELAN.

præparant ad illuminandam noctem, quæ scintillanti sydere dies omnes illuminavit et annos. Venit denique Sanctus Dei, et inveniens omnia præparata, vidit et gavisus est: et quidem præparatur præsepium, apportatur fœnum: hos et asinus adducuntur, honoratur ibi simplicitas, exaltatur paupertas, humilitas commendatur, et quasi nova Bethlehem de Greco facta est. Illuminatur nox, ut dies, et hominibus atque animalibus deliciosa extitit: adveniunt populi, et ad novum mysterium novis gaudiis adlantantur. Personat sylva voces, et jubilantibus rupes respondent. Cantant Fratres, Domino laudes debitas persolventes, et tota nox jubilatione resultat. Stat Sanctus Dei coram præsepio suspiriis plenus, pietate constrictus, et miserabili * gaudio superflusus. Celebrantur Missarum solennia persephe h, et nova fruitur consolatione sacerdos i.

* l. mirabili
h
i

et cum ingenti
populi concursu celebravit Grecii,

* l. eructat

86 Induitur leviticis ornamentis, quia levita erat, et voce sonora Evangelium cantat. Et quidem vox ejus vox vehemens, vox dulcis, vox clara, voxque sonora, cunctos invitans ad præmia summa. Prædicat deinde populo circumstanti, et de nativitate pauperis Regis, et Bethlehem parvula civitate melliflua ruptat *. Sæpe quoque, cum vellet Jesum Christum nominare, amore flagrans nimio, cum Puerum de Bethlehem nuncupabat, et more balantis ovis Bethlehem dicens, os suum sic magis dulci affectione totum implebat: et labia sua, cum Puerum de Bethlehem vel Jesum nominaret, quasi lingebat lingua, felici palato degustans et deglutiens dulcedinem verbi hujus. Multiplicantur ibi dona Omnipotentis, et a quodam viro virtutis k mirabilis visio cernitur. Videbat enim in præsepio puerulum unum, jacentem exanimem, ad quem videbat accedere sacerdotem Dei l, et eundem puerum quasi a somno suscitare. Nec inconveniens visio ista, cum puer Jesus in multorum cordibus oblivioni fuerit datus, in quibus, ipsius gratia faciente, per servum suum sanctum Franciscum resuscitatus est, et impressus memoriæ diligenti. Finituntur deinde solennes excubiæ, et unusquisque cum gaudio ad propria remeavit.

ubi in ejus rei memoriam ecclesia postmodum edificata fuit.

C

m

87 Conservatur fœnum in præsepio positum, ut per ipsum jumenta et animalia salva faciat Dominus, quemadmodum multiplicavit misericordiam suam sanctam. Et revera sic actum est, ut animalia, diversos morbos habentia, per circum adjacentem regionem, manducantia de hoc fœno, a suis sint ægri tudinibus liberata. Imo et mulieres, partu gravi et longo laborantes, de prædicto fœno sibi superimponentes, partu pariunt salutari: atque a diversis cladibus utriusque sexus concursus desideratam ibidem obtinent sanitatem. Consecratus est denique locus præsepium templum Domino: et in honorem beatissimi patris Francisci supra præsepem altare construitur, et ecclesia dedicatur m; ut, ubi animalia quandoque feni pabulum comederunt, ibi de cætero ad sanitatem animæ et corporis manducant homines carnes Agni immaculati Jesu Christi Domini nostri, qui summa et ineffabili caritate dedit seipsum nobis, cum Patre et Spiritu sancto vivens et regnans Deus æternaliter gloriosus per cuncta sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Danielis cap. 5.

b Consideratione... primæ originis omnium (inquit S. Bonaventura in Vita num. 109) abundantiori pietate repletus, creaturas, quantumlibet parvas, FRATRES vel SONORUS appellabat nominibus; pro eo, quod sciebat, eas unum secum habere principium.

c Ex Epistola S. Pauli ad Romanos cap. 8, v. 21.

d Huc spectant, quæ de divini nominis veneratione Sanctus ipse suo Testamento inseruit his verbis: Sanctissima nomina et verba ejus (Dei) scripta, ubicumque invenero in locis illicitis (id est, in locis

vilibus) volo colligere, et rogo, quod colligantur, D et in loco honesto collocentur.

e Vocem unicus inclusam addidi, ut sensum perscicerem.

f Id est, anno 1225; nam obiit S. Franciscus anno 1226, die 4, seu 5 Octobris.

g Lege Annotata ad cap. 7, lit. aa.

h Puto, hic legendum esse: Super præsepem, uti habent Vita secunda et S. Bonaventura. Porro quia hic natalem Domini celebrandi modus plane novus ac insolens fuit, S. Bonaventura in Vita num. 149 lectores præmonuit, hæc non sine Honorii III Papæ consensu facta esse; Ne vero, inquiens, hoc levitati posset adscribi, a summo Pontifice petita et obtenta venia, fecit præparari præsepium etc. Vide Commentarium prævium § 25, ubi eandem festivitatem etiam ex biographo secundo enarravi.

i Id est, S. Franciscus, qui, cum Levita, seu diaconus solum esset, ut sequitur, improprie vocatur hic sacerdos, forte quia ipse primarius hujusce solennitatis auctor et actor erat. Pari modo mox infra idem Sanctus Sacerdos Dei vocatur, ut annotabo lit. l.

k Fuit hic idem Joannes, de quo supra, teste S. Bonaventura.

l Ipsismet S. Franciscum, ut docent scriptor Vitæ secundæ sanctusque Bonaventura, et ex sequentibus liquet. Vide etiam mox annotata ad lit. i.

m Eadem habet biographus secundus; at S. Bonaventura de ceteris consentiens, de ecclesia, haud dubie exigua, eo in loco exstructa silet.

LIBER II,

Referens gesta duobus posterioribus Vitæ S. Francisci annis.

CAPUT I.

Excellentia vitæ S. Francisci et utilitas ejus doctrine: mirabilis visio, in qua eidem sacra stigmata imprimuntur.

Superiori quidem tractatu, quem gratia Salvatoris congruo fine conclusimus, vitam et actus beatissimi patris nostri Francisci usque ad octavum decimum conversionis suæ annum a enarrandum utcumque conscripsimus. Reliqua vero gesta ipsius a penultimo vitæ suæ anno b, prout potuimus scire, recte huic Opusculo breviter adnectimus; et ea sola, quæ, necessaria magis occurrunt, ad præsens intendimus adnotare; ut, qui plus his dicere cupiunt, quid addant, semper valeant invenire. F Anno siquidem Dominicæ Incarnationis MCCCXVI, xv Indictione, iv Nonas Octobris, die Dominico, beatissimus pater noster Franciscus in civitate Assisii, de qua ortus est, apud Sanctam Mariam de Portiuncula, ubi Ordinem Fratrum Minorum ipse primo plantavit, expletis viginti annis, ex quo perfectissime adhæsit Christo, Apostolorum vitam et vestigia sequens, egressus de carnis ergastulo, ad cælestium spirituum mansiones, perfecte, quæ cœpit, consummans, felicissime convolvit c. Cum hymnis et laudibus in illa civitate sacrum et sanctum corpus ipsius collocatum est, et honorifice reconditum, ubi ad gloriam Omnipotentis multis coruscat miraculis. Amen.

89 Hic vero, cum in via Dei ipsius cognitionis a primævo juventutis flore parum vel nihil esset institutus, in natali simplicitate ac victiorum fervore tempore non paucò d perdurans, immutatione dexteræ Excelsi justificatus a peccato, gratia et virtute Altissimi super omnes tempore suo repletus divina sapientia est repletus. Nam cum doctrina Evangelica, etsi non particulariter, sed generaliter, ubicumque * multum per opera defecisset, missus est, ut universaliter per totum mundum Apostolorum exemplo perhiberet testimonium veritati: sique factum est, ut doctrina sua omnem mundi

CAP I.
Auctor in Sancti laudem excurrrens,

a

b

F

c

ipsius eminentem, sapientiam sanctimoniam,
d

* an ubique?

mundi

A mundi sapientiam ostenderet evidentissime fore stultam, et brevi spatio temporis ad veram sapientiam Dei per stultitiam prædicationis mundum generavit in Christo duce; quoniam in novissimo tempore novus Euangelista, quasi unus ex paradisi fluminibus, in toto terrarum orbe fluente Euangelii pia irrigatione diffudit, et viam in eo Filii Dei, atque doctrinam Veritatis opere prædicavit. Facta est proinde in eo et per eum orbis terrarum in sperata exultatio et sancta novitas, antiquæ religionis germen inveteratos diu et veteres multum subito innovavit, datus est spiritus novus in cordibus electorum, et in medio eorum effusa est unctio salutaris; cum, velut unum de luminaribus cæli, Christi Servus et sanctus, et novo ritu et novis signis desuper radiavit. Renovata sunt per eum antiqua miracula, dum in deserto mundi hujus ordine novo, sed antiquo more, plantata est vitis fructifera, proferens flores suavitatis in odorem sanctarum virtutum, ubique sacræ Religionis palmites extendendo.

doctrinamque omnibus utilem, et miracula commendat.

90 Nam licet fuerit similis nobis passibilis, non fuit tamen contentus præcepta communia observare, sed ferventissima æstuans caritate, totius perfectionis arripuit viam, perfectæ sanctitatis apprehendit summam, et omnis consummationis vidit finem. Omnis proinde ordo, omnis sexus, omnis ætas, omnes in ipso doctrinæ salutaris evidentiæ documenta habent, et sanctorum operum exempla præcipua. Si qui ad fortia proponunt mittere manus, et excellentioris vitæ charismata meliora emulari nituntur, respiciant in speculum vitæ et omnem perfectionem adjiciant. Si qui vero ad humiliora et planiora se conferunt, timentes ambulare per ardua, et montis ascendere verticem, in hoc gradu etiam apud eum inveniunt congrua monumenta. Si qui denique signa et miracula quæcumque ipsius interrogant sanctitatem, et, quod postulant, consequuntur, ut, quod gloriosa vita ipsius Sanctorum priorum perfectionem in lumine clariori probat, hoc passio Jesu Christi et ejus plenissime manifestat. Revera in quinque partibus corporis et passionis et crucis signaculo Pater venerabilis est signatus, acsi in cruce cum Dei Filio pependisset. Sacramentum hoc magnum est, et prærogativæ dilectionis indicat majestatem: sed arcanum in eo latet consilium, et reverendum contegitur mysterium, quod soli Deo cognitum, et per ipsum Sanctum ex parte quadam revelatum. Propterea in ejus laudibus non expedit multum tentare, cujus laus ab ipso, qui est laus omnium, fons et honor, dans fortissimis præmia lucis. Benedicentes igitur Deum, sanctum, verum et gloriosum, ad historiam recurramus.

ii. Sacris recessibus vacans, totusque ad perfectionem Deumque aspirans, e f

91 Tempore quodam e beatus et venerabilis pater Franciscus, relictis secularibus turbis, quæ ad audiendum et videndum eum quotidie devotissime concurrerant, locum quietis et secretum solitudinis / petit, cupiens ibi vacare Deo, et extergere, si quid pulveris sibi inhæserat ex conversatione hominum. Mos ejus erat tempus impensum sibi ad gratiam promerendam dividere, et, prout oportere videbat, aliud proximorum lucris impendere, aliud contemplationis beatis recessibus consummare. Assumpsit proinde secum socios valde paucos, quibus ejus conversationis sancta, magis quam cæteris nota erant, ut tuerentur eum ab incursu et conturbatione hominum, et suam quietem in omnibus diligenter adjuverant. Cumque cum illis diu permansisset, et oratione continua et frequenti contemplatione divinam familiaritatem modo ineffabili fuisset adeptus, quid æterno Regi de se et in se foret acceptum, aut esse posset, cognoscere cupiebat. Curiosissime exquirebat, et pissime anhelabat scire, quali modo, quali via, aut quali desiderio Domino Deo valeret juxta consilium et beneplacitum voluntatis suæ perfectus adherere. Hæc summa philosophia semper fuit, hoc summum desiderium in eo, quoad vixit. Semper flagravit, ut quæreret a simplicibus et sapientibus,

a perfectis et imperfectis, qualiter posset viam apprehendere veritatis, et ad maius propositum pervenire.

AUCTORE THOMA CELAN.

92 Nam cum esset perfectorum perfectior, perfectum abnuens g, imperfectum se penitus reputabat. Gustaverat et viderat, quam dulcis, suavis et bonus foret his Deus Israel, qui recto sunt corde, et in simplicitate pura, et in puritate vera quærunt illum. Infusa namque in se dulcedo et suavitas, rarissimis raro data, quam sibi desuper senserat aspirare, cogebat eum totum a seipso diffidere: et tanta jucunditate repletus, cupiebat modis omnibus illuc ex toto transire, ubi excedendo seipsum jam parte processerat; paratusque erat Homo, spiritum Dei habens, omnes animi pati angustias, omnesque corporis passiones tolerare, si tandem optio sibi daretur, et voluntas Patris cælestis misericorditer compleretur in eo. Accessit deinde die quadam ante sacrum altare, quod in heremitorio, in quo ipse manebat, erat constructum; et accepto codice, in quo sacra Euangelia erant conscripta, reverenter altari superposuit illum; sicque prostratus in oratione quotidie non minus corde, quam corpore, humili prece posebat, ut benignus Pater, Deus misericordiarum, et Deus totius consolationis, suam sibi dignaretur ostendere voluntatem, et ut perfecte consummare valeret, quod olim simpliciter et devote inceperat: quid si * esset opportunius agere, in prima libri apertione indicari, simpliciter precabatur. Sanctorum quippe ac perfectissimorum exemplo ducebatur, qui pia devotione in desiderio sanctitatis simile aliquid fecisse leguntur h.

ac illius voluntatem inquirens, divinitus cognoscit, g

E an sibi?

h multa sibi toleranda esse, ad quæ se parat alacriter.

93 Surgensque ab oratione, in spiritu humilitatis animoque contrito, ac signaculo sanctæ crucis se muniens, de altari librum accepit, eumque cum reverentia et timore aperuit. Factum est autem, eum aperuisset librum, occurrit sibi primo passio Domini nostri Jesu Christi, et id solum, tribulationem eum passurum, demonstrabat. Sed ne hoc casu evenisse, possit aliquatenus suspicari, bis et ter librum aperuit, et simile, vel idem, scriptum invenit. Intellexit tunc Vir spiritu Dei plenus quod per multas tribulationes, per multas angustias, et per multas pugnas oporteret, eum intrare in regnum Dei. Sed non turbatur fortissimus Miles ad ingruentia bella, nec animo decidit, præliatus Domini prælia in castris sæculi hujus. Non veritus est succumbere hosti, qui non cedebat sibi, etiam cum diu supra modum humanarum virium laborasset. Revera ferventissimus erat, et, si retroactis sæculis socium habuit in proposito, nemo tamen eo superior inventus est in desiderio. Nam et levius perfecta operari, quam dicere, non cognoscebat; semper, non verbis, quæ bonum non faciunt, sed ostendunt, sed sanctis operibus efficax studium et operam præbens. Manebat proinde inconcussus et lætus, et sibi et Deo in corde suo lætitiæ cantica decantabat. Propterea majori revelatione dignus habitus est, qui sic de minimo exultavit, et in modico fidelis, constituitur supra multa.

iii. Videt Seraphinum, velut crucifixum, et ipse sacris stigmatibus i

94 Faciente ipso moram in eremitorio, quod a loco, in quo positum est, Aumna i nominatur, duobus annis, antequam animam redderet cælo, vidit in visione Dei virum unum, quasi Seraphim, sex alas habentem, stantem supra, manibus extensis, ac pedibus conjunctis, cruci affixum. Duæ alæ supra caput elevabantur, duæ ad volandum extendebantur, duæ denique totum velabant corpus. Cumque ista videret beatus Servus Altissimi, admiratione permaxima replebatur; sed quid sibi vellet hæc visio, advertere nesciebat. Gaudebatque quam plurimum et vehementius lætabatur in benigno et gratioso respectu, quod Seraphim k videbat, quia pulchritudo inæstimabilis erat nimis: sed omnino ipsum crucis afflixio et passionis ipsius acerbitas deterrebat. Sicque surrexit (ut ita dicatur) tristis et lætus; et gaudium atque mæror suas in ipso alternabant vices. Cogitabat sollicitus, quid posset hæc visio designare, et ad capiendum ex ea intelligentiæ

k

AUCTORE

THOMA CELAN

l

intelligentiæ sensum anxiabatur plurimum spiritus ejus. Cumque liquido ex ea intellectu aliquid non perciperet *l*, et multum ejus cordi visionis ejus novitas insideret; cœperunt in manibus et pedibus ejus apparere signa clavorum, quemadmodum paulo ante Virum sanctum supra se viderat crucifixum.

mirabiliter
insignitur :
quæ, quan-
tum potuit,

m

n

o

p

93 Manus et pedes ejus in medio clavis confixi videbantur, clavorum capitibus interiori parte manuum et superiori pedum apparentibus, eorum acuminibus existentibus ex adverso. Erant enim signa illa rotunda interius in manibus, exterius autem oblonga; et caruncula quedam apparebat, quasi summitas clavorum retorta et repercussa, quæ carnem reliquam excedebat. Sic et in pedibus impressa erant signa clavorum, et a carne reliqua relevata *m*. Dextrumque latus, quasi lancea sanxiflimum *n*, cicatrice obducta, erat quod sæpe sanguinem emittebat, ita ut tunica ejus cum femoralibus multociens respergeretur sanguine sacro. Heu! quam pauci, dum viveret crucifixus Servus Domini crucifixi, sacrum lateris vulnus cerneret meruerunt! sed felix Helias *o*, qui, dum viveret Sanctus, utrumque illud videre meruit: sed magis felix Rufinus *p*, qui propriis manibus contrectavit. Enimvero cum semel dictus frater Rufinus manum suam in sinum sanctissimi Viri, ut eum scalperet, immisisset, dilapsa est manus ejus, ut sæpe contingit, ad dextrum latus ipsius, et occurrit illi pretiosam illam contingere cicatricem. Ad cujus tactum Sanctus Dei non modicum doluit, et manum a se repellens, ut ei parceret Dominus, acclamavit. Studiosissime namque abscondebat hoc ab externis, celabat cautissime a propinquis, ita ut et tolerabiles fratres et ejus devotissimi secutores hoc per multum temporis ignorarent.

celare semper
nisus est.

q

C

r

96 Et licet tantis ac talibus margaritis, tanquam pretiosissimis gemmis, Servus et amicus Altissimi se videret ornatum, atque supra omnium hominum gloriam et honorem mirifice decoratum, non evanuit tamen in corde suo; non quaesivit alicui per appetitum vanæ gloriæ complacere. Sed et ne humanus favor datam sibi gratiam furaretur, modis omnibus, quibus poterat, hæc abscondere satagebat. Mos etenim ipsius erat raro aut nulli pretiosum revelare secretum, timens specie præcipuæ dilectionis ex eorum dilectione, sicut solent facere prædilecti, pati aliquid in data sibi gratia detrimentum. Colebat semper in corde suo, et in ore frequenter habebat prophetium illud: « In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi *q*. » Quotiens vero ex sæcularibus ad eum convenissent alicui, ab eorum colloquutione cupiens abstinere, fratribus et filiis, qui secum morabantur, tale dederat signum, ut, cum videlicet prædictum versiculum recitaret, statim eis, qui convenerant, modeste licentiam exhiberent. Expertus namque fuerat, magnum fore malum, cuncta communicare, et spirituale sciebat esse non posse, perfectiora secreta, cujus et plura non sunt, quam ea, quæ in facie videntur, et ex apparentia possunt in una parte ab hominibus indicari *r*. Invenerat enim aliquot sibi exterius concordantes et interius dissidentes; applaudentes coram, irridentes retro, qui iudicium sibi acquisierunt, et rectos ei suspectos aliquantulum reddiderunt. Sæpe malitia denigrare nititur puritatem, et propter mendacium familiare multis, paucorum non creditur veritati.

ANNOTATA.

a Ex chronotaxi nostra conversus est S. Franciscus anno 1206; cui si annos 17 completos addas, perennes usque in annum Christi 1223, in cuius fine, nempe die 23 Decembris, ipse Nativitatem Christi Domini peculiari modo Greci celebravit, cum qua festivitate Celanensis primum Vitæ librum terminavit.

b Ita etiam præmisit in Prologo: verumtamen oportet hic penultimum vitæ S. Francisci annum latius accipere pro toto biennio completo cum aliquot

mensibus ante Sancti obitum. Ratio est, quod ipsemet D Celanensis in eodem capite num. 94 impressionem sacrorum stigmatum referat, hancque ibidem factam dicat duobus annis, antequam Sanctus animam redderet cælo; ex Bonaventura vero in Vita num. 191 habeamus, eandem impressionem contigisse circa festum Exaltationis sanctæ Crucis, seu circa diem 14 Septembris; atque adeo certo ultra integrum biennium ante diem 4 seu 5 Octobris anni 1226, quo S. Franciscus ex ejusdem Celanensis sententia ex hoc mundo ad cælum emigravit.

c Omnes allegatas epochas recte se habere, ostendi in Commentario prævio § 29. Observandum tamen est, ut feci ibidem, dies mensis et hebdomadæ a Celanensi, in Italia scribente, more Italico expressos esse; ita ut pro nostro more computandi S. Franciscus obiisse dicendus sit, non iv Nonas Octobris, nec die Dominico, sed v Nonas Octobris, die Sabbati post solis occasum. Observandum secundo est, minus accurate hic dicti, Franciscum obiisse, expletis viginti annis a conversione sua; cum idem scriptor deinde num. 119 mortem ejus figat vicesimo conversionis suæ anno, quod etiam expresse asserit S. Bonaventura in Vita danda num. 208.

d Nempe sere usque ad vigesimum quintum annum ætatis suæ, ut præmisit num. 2.

e Cum... juxta solitum morem Quadragesimam... ad honorem sancti archangeli Michaelis jejunare cœpisset, inquit S. Bonaventura in vita num. 189; ac proinde mense Septembris vel circa finem Augusti, et, quia biennio ante obitum, anno 1224.

f Montem Alvernæ fuisse, docet S. Bonaventura num. 188, qui mons Hetrurix est in agro Florentino, vernacule il Monte Alverno dictus.

g Id est, non credens, se perfectum esse.

h De his legi potest Waddingus ad annum 1209, num. 7.

i Legendum esse Alverna, constat ex aliis biographis; nisi forte pars montis Alvernæ Aumna dicta fuerit, quod tamen nusquam reperi.

k S. Bonaventura in Vita num. 192 tradit, non Seraphinum, sed ipsum Christum Seraphini specie apparuisse, sic dicens: Letabatur quidem (Franciscus) in gratioso aspectu, quo a Christo sub specie Seraph cernebat se conspici etc.

l Laudatus S. Bonaventura ait: Intellexit tandem ex hoc, Domino revelante, quod ideo hujusmodi visio sic divina providentia suis fuerat præsentata conspectibus, ut Amicus Christi prænosceret, se, non per martyrium carnis, sed per incendium mentis, totum in Christi crucifixi similitudinem transformandum. Potuit sanctus doctor istud adjunctum, quod Celanensi latuit, didicisse ex aliis S. Francisci discipulis, quos diligenter a se consultos, in Prologo testatur.

m Consentunt Tres Socii in Appendice num. 70, ubi aiunt: Cernebant enim in manibus et pedibus ejus (mox ab obitu) non quasi clavorum puncturas, sed ipsos clavos ex ejus carne compositos, et eidem carni innatos: ferri quoque nigredinem, nimirum in usdem clavis, ita ut hi, etsi carnei essent, ferri speciem referrent. Consentit quoque S. Bonaventura in Vita num. 195; unde colligas, non esse accuratas S. Francisci imagines, quæ in manibus et pedibus ejus... quasi clavorum puncturas, sæ sola vulnera, non ipsos clavos, ex ejusdem carne compositos representant.

n Veritatem hujus historiæ in Commentario prævio totis §§ 24 et 25 tot tanque irrefragabilibus testimoniis probavi, ut nesciam, quid vir prudens ad certam fidem historicam faciendam præterea posset requirere.

o Is est Elias, S. Francisci vicarius et in generale Ordinis ministerium successor, de quo sæpe meminimus in Commentario prævio, sermoque recurrit.

p Fuit hic unus ex Tribus illis Sociis, qui Appendicem ad hanc Vitam scriperunt.

q Psalmo 118, v 11.

r Obscura admodum hæc periodus, ac forte descriptis vitio deformata est.

CAPUT